

سید اسماعیل جرجانی؛ حکیم و پزشک نامی ایرانی

سید علیرضا گلشنی*

۱. دفتر مطالعات تاریخ پزشکی ایران، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران / گروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

پذیرش: ۹۴/۴/۱۴

انجام اصلاحات: -

دریافت: ۹۴/۳/۲۰

راه اندازی دو فصلنامه علمی پژوهشی حکیم سید اسماعیل جرجانی در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گلستان به فال نیک گرفته می شود. در این مقاله سعی شده تا از نگاهی تاریخی به زندگی و زادگاه واقعی حکیم فرزانه سید اسماعیل جرجانی پرداخته شود. امید است تا با این بررسی باعث غنای مجله علمی پژوهشی وزین حکیم سید اسماعیل جرجانی گردد و پژوهشگران قدر و منزلت حکیمان و پزشکان ایرانی را بدانند.

کلمات کلیدی: سید اسماعیل جرجانی، گرگانج، خوارزم

پژوهش

نویسنده مسئول: سید علیرضا گلشنی
آدرس: ایران، شیراز، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه تاریخ
ایمیل: golshani_22@yahoo.com

مقدمه

وی حتی در خوارزم ریاست مرکز آموزشی، درمانی و بیمارستانی خوارزم را نیز برعهده داشته است (۳). وی در سن ۹۰ سالگی احتمالاً به خاطر ارتقای سطح علمی و استفاده از کتابخانه بزرگ پایتخت سلجوقیان خراسان به مرو سفر کرد و به دربار سلطان سنجر سلجوقی آمد و در همین شهر در سن ۹۵ سالگی درگذشت (۴، ۲، ۱).

در بسیاری از منابع به اشتباه «گرگان» و «گرگانج» را به خاطر تلفظ اشتباه زبان و ادبیات عربی که هر دو را جرجان آورده یکی دانسته اند، ولی در واقع گرگان (Gorgan) باستانی در شمال ایران و در ۸۰ کیلومتری شرق استان گرگان فعلی، که

زین الدین سید اسماعیل جرجانی (۱۱۳۷-۱۰۴۲ م) حکیم و پزشک نامی در گرگانج پایتخت خوارزم (Chorasmia) به دنیا آمد (۲، ۱). از جمله آثار وی می توان «خفی علانی»، «الطب الملوکی»، «زبد الطب»، «ذخیره ی خوارزمشاهی»، «طب یادگار» و «اغراض الطیبه و المباحث العلانی» را نام برد. وی این آثار را به نام قطب الدین محمد انوشکین خوارزمشاه (حک ۱۱۲۸-۱۰۹۷) و پسرش علاء الدین ابوالمظفر آتسز خوارزمشاه (حک ۱۱۵۶-۱۱۲۰) تقدیم نمود (۳). مقام علمی سید اسماعیل جرجانی به خاطر نگارش آثار عظیم پزشکی چنان بالا رفت که ابتدا به مقام پزشک ارشد دولتی ارتقا یافته و حتی پزشک شخصی قطب الدین تکش و آتسز گردید.

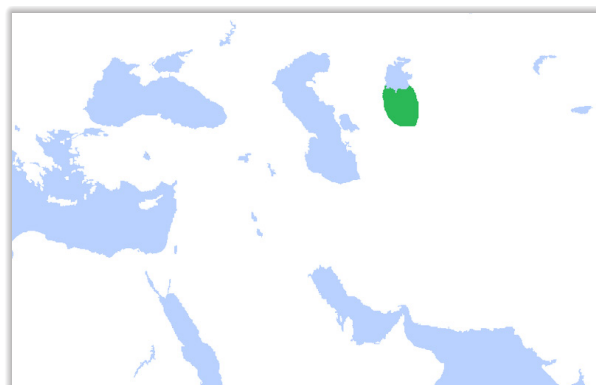
References:

1. Nayernouri H. Iran's valuable contribution to world culture. Vol 2. Tehran: Appreciation of Cultural works and Dignitaries. 1998: 79.
2. Shamsardekani M R. Overview of the history and principles medicine of Islam and Iranian. Tehran: Sahbaye Danesh. 2010: 35-37.
3. Ravandi M. De l'histoire sociale. Volume 8, 10. Tehran: Negah publication. 2004: p. 8; 462, 10; 296.
4. Elgood CL. Medical history of Persia and the eastern caliphate. Translated by Forghani B. Tehran: Amir Kabir; 2007: 248.
5. Matofi, A. Gorgan & astarabad. Tehran: horoufiyeh. 2008: 12.
6. Bartold, V V. Turkestan down to the Mongol invasion. Volume 1. Translation: Keshavarz K. Tehran: Agah. 1987: 333-337.
7. Yaqut al-Hamawi al- rumi. mudjam al- buldan. Translation: Monzavi A N. Volume 2. Tehran: Cultural Heritage. 2001: 36.

سابقاً استرآباد نامیده می‌شد، قرار داشته است (۵).

اما به راستی جرجان یا گرگانج یا اورگنج (Gorganch Urganch) کجاست؟ اورگنج کهنه (Konye-Urganch) یا جرجان (Jorjan) یا گرگانج - که اعراب آن را جرجانیه و ایرانیان گرگانج می‌خواندند و مغولان و ترکان تا به امروز «اورگنج» نامیدند، در کرانه چپ آمودریا، مهم‌ترین شهر و پایتخت خوارزم به حساب می‌آمد (۶).

در قرن دوازدهم میلادی گرگانج به عنوان پایتخت سلاله مقتدر خوارزمشاهیان اهمیت تازه‌ای پیدا کرد و چون سلاله مزبور در جهان اسلام به منزلت بزرگترین خاندان سلطنتی ارتقاء یافت، تخت‌گاه آن نیز می‌بایست با گنجینه‌های همه سرزمین‌های گشوده شده توانگر شود (۶). یاقوت حموی که در پایان سال ۱۲۱۹ و آغاز سال ۱۲۲۰ میلادی در گرگانج پیش از حمله مغول بوده، معتقد است که آن شهر وسیع‌ترین و غنی‌ترین شهر است که وی دیده است (تصویر شماره ۱ و ۲) (۷).

تصویر شماره ۱: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:AfrighidsMap.png>

تصویر شماره ۲: <http://www.heritageinstitute.com/zoroastrianism/> khvarizem

Sayyed Ismael Jorjani, The famous Iranian physician and philosopher

Seyyed Alireza Golshani

1. Office of History of Medicine in Iran, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran / Department of History, Faculty of Literature and Humanities, University of Shiraz, Iran

Received: 2015.6.10

Revised: -

Accepted: 2015.7.5

Abstract

Launching of the Quarterly Journal of Hakim Seyyed Ismael Jorjani in Golestan University of Medical Sciences and Health Services is appreciated. In this article, it has been tried to address the true life and birthplace of Hakim Seyyed Ismael Jorjani from a historical perspective. It is hoped that this review will enrich this respected scientific journal so that researchers honor and appreciate Iranian scholars and physicians.

Keywords: Seyyed Ismael Jurjani, Urgench, Kharazm

Corresponding Author: Seyyed Alireza Golshani
Address: Iran, University of Shiraz, Department of History
Email: golshani_22@yahoo.com

Please cite this paper as: Golshani S.A. Sayyed Ismael Jorjani, The famous Iranian physician and philosopher. Hakim Jorjani J. 2015; 2(2): 69-71.

